

WATER ALS SCHAAARS GOED

Waar in de landbouw zitten de 'knoppen'?

Vergeet de waterbesparende douchekop of de baksteen in de stortbak. Wie zuinig is op water, eet minder vlees en koopt minder spijkerbroeken. Want in verre landen veroorzaken exportgewassen vaak watertekorten. Op bezoek bij de bedenker van de watervoetafdruk en bij HEINEKEN dat zijn watervoetafdruk wil verkleinen.

HARRY PERRÉE

Dagelijks verbruikt een Nederlander gemiddeld 4.000 liter water. Niet met douchen en de wc doorspoelen, maar via consumptie van vlees, zuivel en andere landbouwgewassen. Daarvan laat 43 procent in de landen van herkomst, vooral buiten Europa, een niet-duurzame watervoetafdruk achter, zo becijferde hoogleraar watermanagement Arjen Hoekstra begin dit jaar. De teelt van exportgewassen slurpt meer water op dan ter plekke duurzaam beschikbaar is. Hoekstra ziet watercaps per stroomgebied, regulering en beprijzing als onvermijdelijk.

Eigenlijk is het heel eenvoudig. "In een rivier stroomt een hoeveelheid water. Er zit een maximum aan wat je er duurzaam uit kan halen," legt Hoekstra uit in zijn werkkamer op de campus van de Universiteit Twente. Op tafel staat een glazen kan vol water, met daarop in zwarte letters 'water'. Water is overal - buiten klettert een bui - maar we mogen het niet als een vanzelfsprekendheid beschouwen, is de boodschap. Hoekstra vertelt zijn verhaal op zachte, haast omfloerste toon, maar zijn boodschap is onversneden.

Droogvallend

Wat onduurzaam waterverbruik betekent, sijpelt zo nu en dan via even trieste als spectaculaire beelden door: vissersboten op de bodem van het drooggevallen Aralmeer, satellietfoto's die de krimp van het meer in enkele tientallen jaren genadeloos vastleggen. Oorzaak: uit twee toeleverende rivieren is zo veel water getapt voor vooral katoenirrigatie dat water dat het meer wél bereikt, niet volstaat om de verdamping te compenseren. Ergo, het meer krimpt, de biodiversiteit en lokale visserij leggen het loodje. Vergelijkbaar is het op gezette tijden benedenstrooms droogvallen van de Colorado-rivier in de Verenigde Staten en de Gele Rivier in China, omdat bovenstrooms langdurig water wordt weggetapt voor landbouwgewassen. Minder opvallend is

het zakken van de grondwaterstanden op veel plekken, maar ook dat laat diepe sporen na.

De oplossing ligt deels in een waterfootprintcap, aldus Hoekstra, vergelijkbaar met de CO₂-cap. Voor de grootste stroomgebieden op aarde moet een cap aangeven hoeveel water er in welke periode onttrokken mag worden. In droge zomers, als de watervraag voor gewassen piekt, moet die onttrekking minder zijn dan in natte winters. Wetenschappers kunnen uitrekenen hoeveel onttrekking een stroomgebied kan verdragen, bestuurders moeten de omvang van de cap vaststellen, aldus Hoekstra.

De hoogleraar kent één praktijkvoorbeeld. "In Australië, in het stroomgebied van de Murray en de Darling, hebben ze een cap voor water uit de rivier. Maar dat werkt niet, want boeren gingen grondwater oppompen. Als je het uit de grond haalt, vlak voordat het de

Drooggevallen oever aan de Gele Rivier in China

rivier instroomt, heb je het niet goed genoeg gereguleerd.” Het beschikbare water moet per stroomgebied via vergunningen verdeeld worden over gebruikers, stelt Hoekstra. “Nu is er geen prikkel om minder te verbruiken als het schaars is. Water heeft geen prijs, er is gebrekkige regulering, geen maximum, dus geen mechanisme dat onduurzaam waterverbruik tegengaat.”

Meetlatten

Hoe kunnen bedrijven weten of de landbouwproducten die ze importeren niet-duurzaam waterverbruik met zich mee brengen? “De meeste bedrijven kopen in zonder te weten wat ze kopen. Ga er naartoe,” adviseert Hoekstra. “Vraag aan de boer: ‘hoe maak je dat spul? Is daar wel water voor?’” Met een stroomgebiedcap kan een bedrijf weinig aanvangen, beseft hij, met een op efficiency gerichte aanpak des te meer. “Daarvoor heb je meetlatten nodig om te meten: wat is mogelijk, gegeven de best beschikbare technologie, wat is redelijk?” Dat is zo een-twee-drie niet te zeggen, vindt waterspecialist Ron Bohlmeijer van HEINEKEN. Volgens de methode-Hoekstra is de watervoetafdruk van een gemiddeld glas bier 75 liter. Hoe zit dat bij HEINEKEN? “Dat verschilt per jaar en waar en wanneer je het doet”, aldus Bohlmeijer. “Een jaar of vijf geleden zijn wij begonnen met watervoetafdrukken. We wilden weten: hoeveel water verbruiken we in de keten? Toen hebben we voor een aantal werkmaatschappijen een watervoetafdruk bepaald. De watervoetafdruk van een biertje in Vietnam verschilt van een watervoetafdruk voor een biertje in Nederland. Die waarden zijn niet relevant”, vindt hij, “want volgend jaar is het weer anders. In het ene jaar heeft een gewas meer water nodig dan in het

andere jaar. Een gemiddelde? Wat zegt dat dan? In Nederland is het 110 tot 130 liter per liter bier, in Vietnam 159 tot 369 liter. Wij zouden niet aanraden dat op een flesje te zetten.” Hoekstra snapt het wel. Een kaal cijfer kan niet het hele verhaal vertellen. Het gaat er om: welke watervoetafdruk is redelijk?

De watervoetafdruk van bier hangt samen met zowel het verbruik in de brouwerijen als dat daarbuiten. In de brouwerijen is het waterverbruik goed te sturen. Het waterverbruik van alle HEINEKEN-dranken is gedaald van 5,1 liter per liter product in 2008 naar 3,9 liter in 2014. In de brouwerijen kan het personeel nu eenmaal makkelijk zelf aan de knoppen draaien en helpen waterefficiënte investeringen zoals waterzuinige wasmachines en pasteuriseermachines het waterverbruik te drukken.

Buiten de brouwerijen is het lastiger om controle te hebben op het proces, legt Bohlmeijers collega Hendrik Jan Visscher uit. Zo is het gerst, het belangrijkste ingrediënt voor bier, afkomstig van duizenden boeren. HEINEKEN doet niet direct zaken met de boeren, maar met leveranciers die gerst inkopen bij de boeren. Bovendien komt het gerst voor de bieren vooral uit Noordwest-Europa en wordt gerst niet geïrrigeerd. Water speelt daarbij zodoende geen grote rol. Verder richt HEINEKEN zijn pijlen niet op waterverbruik *sec*, maar op duurzame landbouw in de volle breedte, aldus Visscher, sinds 2006 projectleider duurzame landbouw. Om die duurzaamheid te kenmerken onderscheidt HEINEKEN tien indicatoren, waaronder water.

Grip

Visscher: “Wij hebben geen grip op wat er op het veld gebeurt. Wij zeggen niet tegen de boeren: wij willen dat je het met minder water doet of dat je het waterverbruik meet. Hoe het dan wel werkt? Van onze leveranciers vragen we boeren te *engagen* op het gebied van duurzaamheid, continue verbeteringen door te voeren.” Maar hoe zet die druk zoden aan de dijk, als boeren uiteindelijk zelf mogen kiezen wat ze doen?

“Wij hebben doelstellingen: 50 procent van onze grondstoffen moet in 2020 uit duurzame landbouw voortkomen. Dit jaar is dat 20 procent voor gerst en 40 procent voor de hop. Dus vorig jaar hebben onze inkopers tegen de leveranciers gezegd: wij selecteren nu niet meer alleen op prijs en kwaliteit, maar ook op duurzaamheid.”

Uitputting van aquifers

In zijn boek ‘Volle planeet Lege borden’ geeft Lester R. Brown (Earth Policy Institute) een indringend beeld van de uitputting van ‘aquifers’, ondergrondse natuurlijke waterreservoirs, wereldwijd. Dit speelt in achttien landen waar in totaal de helft van de wereldbevolking woont, waaronder dé graanproducerende landen China, India en de VS. In India (21 miljoen bronboringen!) leven 175 miljoen mensen van graan dat is geproduceerd met behulp van deze irrigatie. Waterpeilen in de putten zakken jaarlijks met meters en in sommige staten gaat al de helft van het elektriciteitsverbruik in de aandrijving van de pompen zitten. Voor China schat hij dat 130 miljoen mensen worden gevoed met graan dat is geproduceerd door niet-duurzaam watergebruik.